

Kurt Sontheimer. *Hannah Arendt – Suuren ajattelijan elämä.*Marja Pietikäinen (suom.). Into Kustannus Oy, 2019, 245 s.¹

Hannah Arendtin teoksia on viime aikoina alettu kääntää yhä enemmän suomeksi. Into Kustannus julkaisi vuonna 2019 Münchenin yliopiston jo edesmenneen valtio-opin emeritusprofessorin Kurt Sontheimerin johdantoteoksen Arendtin elämään ja ajatteluun. Teoksen mainostetaan olevan elämänkerrallinen kuvaus 1900-luvun kiehtovimmasta persoonasta ja samalla johdatus Arendtin omaperäiseen ajatteluun. Se on alun perin ilmestynyt vuonna 2005 Arendtin teosten saksankieliseltä kustantajalta Piper Verlagilta. Sontheimer esittää kirjoittaneensa johdantoteoksensa paikatakseen kustantamolta aikaisemmin puuttunutta orientoivaa kokonaisteosta Arendtin ajattelusta.

Teos ei pyri olemaan Arendt-tutkimus, ja kirjoittaja toteaa useasti, ettei käsittele edes tärkeimpiä Arendtia koskevia tulkintoja tai keskusteluja, joista monet ovat hänen mielestään vaikeammin ymmärrettäviä kuin Arendtin omat kirjoitukset. Tosin kirjoittaja pitää myös Arendtin omia töitä vaikeina ja vaativina, eikä itse asiassa näytä olevan niihinkään kovin perehtynyt. Tätä hän puolustaa sillä, että on tarkoituksellisesti halunnut keskittyä ”olennaiseen” ja luoda ”normaalille lukijalle” kattavan ja ”maanläheisemmän” kokonaiskuvan poikkeuksellisesta ajattelusta, jonka ”mutkikkaita ajatuksenjuoksuja” ei usein kyetä seuramaan. Sontheimerin mukaan ei olekaan välttämätöntä perehtyä Arendtin ajattelun kaikkiin puoliin ja yksityiskohtiin, vaan olennaisempaa on keskittyä Arendtin pyrkimykseen vaikuttaa ajattelullaan ihmisen kannalta ”tärkeisiin” kysymyksiin ja siihen miten ihmiset voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa maailmansa muodostamiseen (tosin suomennoksessa tämä on vääntynyt oman elämänsä luomiseksi).

Tutkimuksellisen intressin sijaan Sontheimer korostaa siis ajattelun sivistävää ja kehittävää tehtävää *Bildungin* hengessä. Hän haluaa esittää suurelle yleisölle, mitä Arendtin ajattelusta voidaan oppia ja esittää samalla Arendtin ”viehättävän”, ”vetovoimaisen” ja ”ainutkertaisen persoonan” lukijalle eräänlaisena sivistyseettisenä ”esikuvana” (saks. *Vorbild*). Valitettavasti teos epäonnistuu myös tässä tehtävässä lähes täydellisesti. Teos ei välitä juuri mitään Arendtin ajattelusta eikä kerro mitään kiinnostavaa tämän elämästä, vaikka toistaa toistamistaan, kuinka ainutlaatuisen ja rikkaan elämän Arendt eli ja kuinka tämä vaikutti hänen poikkeukselliseen ajatteluunsa.

Sontheimer keskittyy rakentamaan esikuvalleen superlatiiveista koostuvia mahtipontisia tyhjiä kitsikehyksiä. Hänen omassa esityksessään ei ole jälkeäkään esikuvan itsenäisestä ajattelusta tai edes ilmene todellista pyrkimystä tämän ajattelun ymmärtämiseen. Päinvastoin kirjoittaja luopuu kaikesta yrityksestä seurata esikuvansa ajattelua ja syrjäyttää sekä itseltään että lukijalta kaiken ymmärryksen haasteen toistamalla yhä uudestaan, kuinka Arendtin tekstit ovat vaikeita ja hankalasti avautuvia, ja että vaikka ne ovat saaneet paljon kritiikkiä, ne ovat puutteistaan huolimatta erittäin merkittäviä ja suuria. Adjektiivit ”suuri” (saks. *groß*) ja ”merkittävä” (*bedeutung*) toistuvat jatkuvasti lähes jokaisen mainitun asian laatumääreinä, ellei sitten niitä korvata ”tärkeällä” (*wichtig*) tai ”vaikuttavalla” (*wirksam*). Teoksen esittelyssä myös Sontheimer itse esitellään yhdeksi merkittävimmistä (*prominentesten*) politiikan tieteilijöistä.

Niinpä lukija kyllä ”oppi” tekstistä, että Arendt oli yksi ”merkittävimmistä”, ”luovimmista” ja ”kiinnostavimmista” ajattelijoista ja ajatteli myös itsenäisesti ja poikkeuksellisesti, mutta juuri muuta Sontheimer ei kykene Arendtin ajattelusta lukijalle välittämään. Lähinnä Sontheimer kuvailee omia ensikäden tunnereaktioitaan Arendtin teksteihin, jotka ovat ”hätkähdyttäviä”, ”mieltä kuohuttavia” tai sisältävät ”kauhistuttavaa tietoa”. Arendtista itsestään Sontheimer kirjoittaa kuin sokaisevasta ensirakkaudesta, jota voi kuvailla vain tajunnan vieneinä huudahduksina ”ihmeellinen”, ”vetovoimainen” ”hämmäntävä”, ”poikkeuksellinen”. Ja kun harvoissa kohdissa Sontheimer edes yrittää hieman avata tätä poikkeuksellista ajattelua, hän lähes poikkeuksetta menee metsään, eikä suinkaan ohjaa lukijaa suuren ajattelijattaren tielle, kuten teoksen saksankielinen otsikko (*Der Weg einer großen Denkerin*) lupaa.

Suomeksi teos on käännetty ajattelijan elämäksi, mutta edes Arendtin ainutkertaisesta elämästä teos ei kykene kertomaan kiinnostavasti, vaan lähinnä luettelee erilaisia tapahtumia tyyliä, jossa mahtipontinen ansioluettelo kohtaa juorulehden julkkispalstan. Saamme lukea kuinka Arendt tapasi ”filosofisia suurmiehiä” ja ”merkittäviä” ja ”kiinnostavia” henkilöitä ja kävi näiden kanssa useita mielenkiintoisia keskusteluja ja loi elinikäisiä ystävyys-suhteita, mutta emme opi mitään sisällöllistä näiden henkilöiden ajattelusta tai persoonasta tai suhteesta Arendtin ajatteluun ja persoonaan. Martin Heidegger on ”kiehtova filosofi”, jonka kanssa Arendtilla oli ”vaikea rakkaussuhde”. Karl Jaspers edusti ”henkistä selkeyttä ja kirkkautta” ja Arendtin ja Jaspersin kirjeenvaihto ”kuuluu epäilemättä rikassisältöisimpiin kirjeenvaihtoihin, joita kaksi merkittävää, läheistä ja toisiaan yli kaiken arvostavaa filosofia ovat käyneet keskenään” (s. 196). Kirjeenvaihto on dokumentti ”hyvin varauksettomasta ystävydestä ja avoimuudesta, joka oli molemmille hyvin antoisaa ja siksi aivan korvaamatonta”. Heidän lukuisat keskustelunsa taas olivat kummallakin ”suuri tyydytyksen ja henkisen rikkauden lähde” (emt.). Mitään näiden henkisesti rikastavien ajatusten vaihdon aiheista emme saa tietää, eikä Sontheimer itsekään ole niihin tutustunut, koska muuten hän ei jatkuvasti väittäisi Arendtin rakentavan weberiläisiä ideaalityyppejä – ajatus, jonka Arendt itse eksplisiittisesti kieltää Jaspersin kanssa käymässään kirjeenvaihdossa.

Tosin suomennos myös yksinkertaistaa lisää Sontheimerin yksinkertaistuksia saaden sanavalinnoillaan aikaan lisää omituisia konnotaatioita. Kun Sontheimer kirjoittaa Arendtin jatkuvasti ajattelevan hengen hedelmällisyydestä, ilmoittaa suomennos yksinkertaisesti Arendtin saaneen herkeämättömällä ajattelullaan ”valtavasti tuloksia aikaan” (s. 214). Mutta vaikka ajatus ajattelusta jonkinlaisena tehtäviä laskevana tai ratkaisevana tulostuskoneena on taas yleistynyt tietokoneanalogioiden kautta, oli tämä Arendtin itsensä mukaan täysin virheellinen kuva maailman ymmärtämiseen pyrkivästä ajattelusta.

Kokonaisuudessaan Sontheimerin teos on kokoelma kliseitä, fraaseja ja tyhjyyttä kumisevia superlatiiveja. Sen nimeksi olisi sopinut paremmin superlatiivien banaalisuus. Tyhjässä ylitse-pursuavassa ylistyksessään teos ei ole väittämänsä ”kunnianosoitus Arendtille”, vaan päinvastoin edustaa ennemmin sitä täydellistä ajattelun puutetta, minkä Arendt näki ilmenevän kliseisiin ja fraaseihin tarrautuvassa Adolf Eichmannissa. Tuo ajattelemattomuus sai Eichmannissa aikaan banaalin (ei arkipäiväisen, kuten tässäkin suhteessa virheellinen suomennos esittää) pahuuden ja sai Arendtin vuorostaan korostamaan yhä voimakkaammin ajattelun tärkeyttä. Onko nyt kyse banaalin kostosta, kun Arendtin oma ajattelu tiivistetään lukijoille pelkistä superlatiiveista laatua hakeviksi tyhjiksi kliseiksi vai pitääkö meidän lukea teosta kenties ironisena kritiikkinä, jossa varhaisromantikkojen mukaan mitätön voidaan kohdata ja tuhota vain ylitsevuotavalla

ylistyksellä? Teoksessa ei ole kuitenkaan jälkeäkään Arendtille itselleen ominaisesta ironiasta tai satiirista. Siinä ei ylipäänsä ole yhtään ajatuksen luomaa merkityksellistä kerrostumaa, vaan se todellakin vaikuttaa olevan aidosti lattean typerä, kuten Arendt totesi Eichmannista.

Arendt totesi sarkastisesti, ettei Eichmann edes kuolinhetkellään löytänyt viimeisiksi sanoikseen mitään sisällöllistä, vaan ainoastaan yleisen hautajaiskliseen. Kirjoitettuaan kaksisataa sivua tyhjiä adjektiiveja ihailemastaan ajattelijasta Sontheimer ei löydä teoksensa lopetuksiksi mitään muuta konkreettista sanottavaa kuin vielä yhden epämääräisen ihailevan huudahduksen: Millainen nainen! *Was für eine Frau!*

VIITTEET

1. Alkuperäisteos: Sontheimer, Kurt. 2005. *Hannah Arendt. Der Weg einer großen Denkerin*. Piper Verlag.

KIRJOITTAJATIEDOT

MARKKU KOIVUSALO

YTT, dosentti

Helsingin yliopisto

Vapaa tutkija, Hietsun akatemia

markku.koivusalo@helsinki.fi